

Magdalena Danielewiczowa: *Dosięgnąć przedmiotu. Rzecz o Ferdynandzie de Saussurze*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 2016, ss. 302.

Publikacja Magdaleny Danielewiczowej – znakomitej badaczki zagadnień szeroko pojętej teorii języka, semantyki lingwistycznej i leksykografii¹, a także tłumaczki i redaktorki oryginalnych pism Ferdynanda de Saussure’a zebranych w tomie *Écrits de linguistique générale*, Gallimard (Paris 1996)² – to pierwsza polska monografia poświęcona w całości szwajcarskiemu uczonemu. Jak wskazuje autorka, książka ta stanowi próbę zapełnienia luki w zakresie polskojęzycznych prac konfrontujących oryginalne pisma genewskiego uczonego z *Kursem językoznawstwa ogólnego* i jego rękopiśmiennymi źródłami (s. 12). Omawiana publikacja podzielona została na jedenaście rozdziałów:

1. Myśl de Saussure’a w polskim przekazie lingwistycznym. Promotorzy i oponenci
2. Historia życia
3. Korpus saussure’owskich dokumentów
4. Inspiracje
5. Językoznawstwo ogólne – nowy projekt metodologiczny
6. *Langage – langue – parole*
7. Konkretne byty języka
8. Komponent semantyczny
9. Zdanie w teorii de Saussure’a
10. We władaniu czasu
11. Poetyka na usługach dydaktyki.

Wprawdzie praca ta jest cennym uzupełnieniem dotychczasowego stanu badań poświęconych de Saussure’owskiemu dokonaniu dotyczącemu językoznawstwa ogólnego, jednak, jak podkreśla Danielewiczowa, książka nie ma charakteru wyczerpującego. Uwzględnione w niej zostały jedynie kwestie najbardziej interesujące z subiektywnego punktu widzenia autorki, a także te, które pomimo że są niezwykle istotne dla Saussure’owskiej teorii, wydają się słabo znane polskiemu czytelnikowi (s. 13).

Swoją prezentację autorka rozpoczyna od szczegółowego omówienia recepcji idei genewczyka w polskim środowisku językoznawczym – problemom tym

¹ Magdalena Danielewiczowa jest autorką m.in. następujących prac: *O znaczeniu zdań pytajnych w języku polskim. Charakterystyka struktury tematyczno-rematycznej wypowiedzi interrogatywnych* (Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 1996); *Wiedza i niewiedza. Studium polskich czasowników epistemicznych* (Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 2002).

² Polski tytuł: *Szkice z językoznawstwa ogólnego*. Dialog. Warszawa 2004.

w całości poświęcony jest pierwszy rozdział książki. Jego celem jest nie tylko „wskazanie badaczy, którzy udostępniłi de Saussure’a polskiej publiczności”, lecz także „zwrócenie uwagi na nieporozumienia, jakie narosły wokół jego teorii, a które zarówno w świetle *Kursu*, jak i odnalezionych manuskryptów [...] pilnie domagają się komentarza” (s. 19). Danielewiczowa tę część pracy dzieli na dwa podrozdziały. Pierwszy z nich zawiera opis poglądów zwolenników de Saussure’owskiej idei; do tej grupy zalicza autorka przede wszystkim Jerzego Kuryłowicza, Leona Zawadowskiego, Adama Heinza i Andrzeja Bogusławskiego. Drugi podrozdział stanowi prezentację poglądów Witolda Doroszewskiego oraz Witolda Mańczaka – uczonych, którzy niemal w całości zakwestionowali dokonania de Saussure’a.

Drugi rozdział publikacji ma charakter biograficzny. Opierając się na najnowszej literaturze przedmiotu, autorka przedstawia historię życia szwajcarskiego uczonego. W kolejnej części opracowania znajdują się szczegółowe informacje dotyczące korpusu tekstów Ferdynanda de Saussure’a – obszernego i niełatwego w odbiorze materiału źródłowego, na który składają się teksty opublikowane za życia autora, prace niemające ostatecznej, nadanej przez uczonego formy oraz różnego rodzaju archiwalia o niejednorodnym stopniu zweryfikowania (teksty potwierdzone przez studentów vs. notatki utrwalone jedynie w jednym egzemplarzu). W rozdziale tym Danielewiczowa zarysowuje ponadto problematykę oryginalności *Kursu* jako tekstu nieautentycznego, zrekonstruowanego na podstawie dostępnych notatek studenckich. Autorka, odwołując się do ustaleń innych badaczy (m.in. T. de Mauro, R. Kyheng, L. Depeckera, A. Riedlingera), przedstawia czytelnikom najistotniejsze argumenty, niezbędne do ustalenia, czy ostateczny kształt dzieła zachował swój doktrynalny porządek, czy jest on jedynie kreacją redaktorów – Ch. Bally’ego i A. Sechehayego. Dalsza część rozważań poświęcona została metodologii pracy z Saussure’owskimi dokumentami. Rozdział kończy część bibliograficzna dotycząca dostępnego korpusu tekstów szwajcarskiego uczonego.

Czwarty rozdział pracy Danielewiczowa poświęca zreferowaniu Saussure’owskich inspiracji, stawiając tym samym pytanie o oryginalność jego myśli. Autorka omawia tu zarówno teorie pozalingwistyczne (socjologiczne i ekonomiczne), z których autor czerpał lub mógł czerpać, jak i głośne w drugiej połowie XIX w. dzieła językoznawcze – prace młodogramatyków czy publikacje Williama Dwighta Whitney’a. Odrębną część wywodu stanowi szczegółowe omówienie wpływu, jaki na kształt teorii de Saussure’a wywarli Jan Baudouin de Courtenay oraz Mikołaj Kruszewski.

Kolejna część publikacji to wyczerpujący opis metodologicznych podstaw Saussure’owskiego projektu badań nad językiem. Autorka rozpoczyna od wskazania jego oceny językoznawstwa drugiej połowy XIX i początków XX w.,

następnie przechodzi do przybliżenia najistotniejszych wątków w doktrynie szwajcarskiego językoznawcy – zdania sprawy z wielkiej złożoności języka naturalnego i wynikających z tego trudności w jego opisie, a także potrzeby zreformowania terminologii językoznawczej. Następnie Danielewiczowa omawia główne założenia de Saussure'owskiej idei – wyodrębniony przez niego przedmiot badań, wyróżnione subdyscypliny lingwistyki, jak również miejsce językoznawstwa ogólnego wśród innych nauk. Rozdział szósty, będący oczywistym uzupełnieniem poprzedzającego go rozdziału metodologicznego, poświęcony jest w całości słynnej językoznawczej triadzie *langage – langue – parole*. Po krótkim zreferowaniu wyczerpująco opracowanego bibliograficznego przeciwstawienia *langue – parole*, badaczka przechodzi do szczegółowego komentarza dotyczącego *langage* – pojęcia, które, jak niejednokrotnie podkreśla, „w polskiej literaturze lingwistycznej niemal w ogóle nie było przedmiotem refleksji” (s. 14).

Następną część opracowania stanowią rozważania dotyczące problemu rozczłonkowania ciągu wypowiedzeniowego i wydobywania z niego *bytów konkretnych*. Danielewiczowa rozpoczyna od skontrastowania rozumienia pojęcia znaku językowego zaprezentowanego w *Kursie* z definicją przedstawioną w *Szkicach z językoznawstwa ogólnego* oraz omówienia kwestii arbitralności znaków językowych. Dalszą część wywodu poświęca relacjom, jakie zachodzą między innymi wyrażeniami znaczącymi a bytami konkretnymi (problemowi delimitacji mowy), zaznaczając także miejsce tych jednostek w systemie odniesień (układy proporcjonalne). Dwie kolejne części pracy są próbą wyczerpującej odpowiedzi na pytanie o miejsce komponentów semantycznego (rozdział ósmy) i składniowego (rozdział dziewiąty) w teorii de Saussure'a. Dziesiąta część opracowania poświęcona jest wskazaniu roli i miejsca kategorii czasu w prezentowanej teorii – zarówno w perspektywie synchronicznej, jak i diachronicznej.

Ostatni z rozdziałów stanowi kompletny wykaz poetyckich chwytów szwajcarskiego uczonego i ich wpływu na dydaktykę dzieła. Pracę kończą: podsumowanie wskazujące najdonioślejsze wątki koncepcji teoretycznej de Saussure'a, obszerna bibliografia, indeks nazwisk oraz streszczenia w języku francuskim i angielskim.

Monografia Magdaleny Danielewiczowej to bez wątpienia bardzo cenna pozycja, ważna nie tylko dla doświadczonych naukowców przyjmujących w swych rozważaniach założenia metodologii strukturalnej, lecz także dla początkujących badaczy językoznawców. Publikacja w sposób szczegółowy prezentuje najistotniejsze wątki w teorii szwajcarskiego uczonego. O wartości książki decyduje jednak przede wszystkim fakt, że jej autorka opiera się na oryginalnym materiale źródłowym, prezentując myśl de Saussure'a oczysz-

czoną z niedokładnych, upraszczających czy zniekształcających interpretacji. Pomimo iż zdaniem Danielewiczowej praca nie ma charakteru wyczerpującego, w bieżącym toku wywodu zaakcentowanych zostało wiele problemów badawczych, które jeszcze nie doczekały się szczegółowego opisu ani analizy (jak np. zależność między teorią de Saussure'a a teoretyczną myślą polskich językoznawców ze szkoły kazańskiej). Książka ta jest ważnym elementem w dyskusji nad myślą szwajcarskiego uczonego, może też być inspiracją dla młodych lingwistów poszukujących swoich obszarów i dróg badawczych.

(Katarzyna Witkowska, Olsztyn)

Sprawozdanie z LXXV Zjazdu Polskiego Towarzystwa Językoznawczego

W dniach 18–19 września 2017 r. odbył się w Łodzi, w budynku Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego, LXXV Zjazd Polskiego Towarzystwa Językoznawczego. Temat tegorocznego, dwudniowego, spotkania brzmiał „Źródła w badaniach językoznawczych”. Po otwarciu zjazdu rozpoczęły się obrady plenarne, podczas których referaty wygłosili: prof. Renata Przybylska („Próba typologii źródeł do badań nad współczesnym językiem polskim”), prof. Barbara Lewandowska-Tomaszczyk („Źródła danych i podstawy metodologiczne semantycznych badań kontrastywnych pojęć wyrażających emocje i uczucia”), dr hab. Tomasz Mika („Teoria piśmienności jako kontekst badań historycznojęzykowych. Staropolskie źródła tłumaczone”), prof. Mirosław Bańko („Korzyści i problemy wynikające z «nadmiaru» danych językowych i z wielości metod ich analizy”). Po obradach plenarnych rozpoczęły się spotkania w czterech sekcjach. Problematyka wystąpień dotyczyła m.in.:

- roli źródeł w leksykografii tradycyjnej i elektronicznej;
- problemów związanych ze źródłami w badaniach historycznojęzykowych i ich roli w analizie zabytków językowych;
- typów i charakterystyki źródeł w badaniach gwar i polszczyzny regionalnej;
- badań z wykorzystaniem Narodowego Korpusu Języka Polskiego;
- krytycznej analizy dostępnych korpusów (m.in. NKJP, Google Books);
- materiałów źródłowych w badaniach leksyki poszczególnych języków (polskiego, rosyjskiego, słowackiego);
- nowo tworzonych opracowań leksykograficznych i wykorzystywanych w pracy nad nimi źródeł;
- nowych narzędzi do analizy tekstów (takich jak np. udostępniony przez Instytut Podstaw Informatyki PAN *Korpusomat*);